

Het spook is uit de kast*

In 1967 werd als sluitstuk van de sociale zekerheid door minister Veldkamp de Wet op de Arbeidsongeschiktheidsverzekering (WAO) ingevoerd. Bij de invoering werd gedacht dat door slechts weinigen, zeker minder dan 100.000, een beroep op de wet zou worden gedaan. Het is anders gelopen. Reeds in de tweede helft van de jaren zeventig ontstond er ongerustheid in sociaal verzekeringsland. De Sociale Verzekeringsraad stelde een commissie in om de onrustbarende groei van het aantal uitkeringstrekkers te bestuderen en dit leidde tot het grootscheeps opgezette onderzoek 'determinanten arbeidsongeschiktheid', waarop Aarts en De Jong in 1990 op magistrale wijze promoveerden.

Sinds 1977 toen de materie in kringen van insiders reeds erkend werd, is de problematiek beurtelings ontkend, geminiseerd, vooruitgeschoven, enzovoort, en ondertussen veilig in de kast gelaten. Eindelijk is het spook dan uit de kast. Natuurlijk is het niet leuk, maar toch is het goed dat eindelijk deze problematiek de politieke aandacht krijgt, die haar toekomt. Binnenkort zijn er meer dan een miljoen arbeidsongeschikten op een werkende beroepsbevolking van circa zes miljoen.

Weeffouten

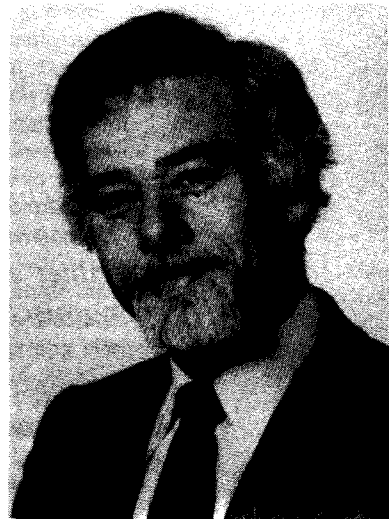
Welke weeffouten zitten er in de structuur? In de eerste plaats is de status 'arbeidsongeschikt' niet objectief te definiëren. En daardoor is de arbeidsongeschiktheidsverzekering niet te behandelen als een normale schadeverzekering. Er is geen objectief bepaalde calamiteit met een objectief te bepalen risico's. En daarop heeft het schip schipbreuk geleden. De WAO heeft zich in feite ontwikkeld tot substituuat voor een ontslagprocedure. Zoals Nypels en Tamboer reeds hebben gesteld, is het normale ontslag door ons ontslagrecht grotendeels onmogelijk gemaakt. Dit is een van de belangrijke redenen waarom de ontslagstroom een nieuwe bedding gekozen heeft, namelijk via de WAO. De hele ontwikkeling kan dan ook gekarakteriseerd worden als veroorzaakt door een collectieve onverantwoordelijkheid. Werkgevers stootten hun werknemers af in de WAO zonder zich te realiseren, dat via de achterdeur door premieverhoging de bruto-loonkosten ongeveer gelijk bleven.

Elke werkgever meende, dat hij de enige was die deze meesterlijke verdwyntruc kende, zodat hij de kosten van zijn overtollige werkkrachten over al zijn collega's kon verdelen. Het was een van onze best bewaarde nationale geheimen. Werknemers gaven maar al te graag hun medewerking aan deze eervolle en pijnloze manier van vervroegd uittreden. Het uitvoeringsapparaat had en heeft nog steeds geen enkel belang bij een strenge controle en kijkt de andere kant op.

Natuurlijk is deze schets te grof en miskent het de oprechte gevallen van arbeidsongeschiktheid, die nog altijd een groot percentage van de toetredingen uitmaken. Men moet echter soms iets chargeren om het betoog over te brengen.

Gezond of niet?

Volgens alle statistieken is Nederland een gezond land, maar door de bril van de Sociale Verzekering gezien en met de ogen van onze minister-president, is het land ziek. En toch. Wij hebben wel haast de hoogste arbeidsproductiviteit van de wereld. Dat is waar, maar geen wonder als we alle minder-productieven de deur van het bedrijf uit werken. En de arbeidsproductiviteit en de lonen stijgen nog steeds. Ook dat is waar, maar is het een zegen? Het betekent, dat alle actieve werknemers getoetst worden aan steeds hogere criteria van productiviteit en dat steeds weer nieuwe werknemers te licht worden bevonden naar de opgelegde normen. En na de uitstoot van de nieuwe marginalen zal ongetwijfeld de productiviteit van de nog werkenden wederom gestegen zijn. Dit leidt tot nieuwe looneisen, waarna een nieuwe uitstootronde aanvangt.

B.M.S. van Praag

Arbeidsproductiviteit?

De vraag is of de arbeidsproductiviteit in onze humane koppelingseconomie nog een richtsnoer voor loonstijging kan zijn. Indien we de pretentie hebben dat de uitkeringen gelijk met de lonen dienen te stijgen (koppeling dus), dan is de loonruimte natuurlijk veel kleiner dan de productiviteitsstijging (slechts betrokken op het relatief slinkend aantal werkers) aangeeft. De loonruimte dient dan te worden berekend door de productiviteitsstijging te relateren aan het aantal actieve werkers en uitkeringstrekkers samen. Bij een consequent vasthouden van dit criterium geven we onze verantwoordelijkheid voor de uitkeringsgerechtigden echt gestalte. Dan is een koppeling meer dan een vrome wens, maar zijn de werknemers bereid er ook voor in te leveren. In dat geval zal de loonruimte uiterst miniem zijn, maar in ieder geval is dan een van de noodzakelijke feedback-mechanismen in de structurele wisselwerking tussen loonkosten, werkgelegenheid en WAO op zijn plaats gebracht.

* Dit is een bewerking van B.M.S. van Praag, Ontwikkelingen in arbeidsongeschiktheid, *Sociaal Maandblad Arbeid*, 1980, blz. 879-887.